



Українська
Гідроенергетична
Платформа

A photograph of a river flowing through a dense forest. The water is turbulent, creating white rapids as it flows over rocks. The surrounding trees are lush green, and the scene is captured from a low angle, looking down the river.

МЕТОДИКА ВИЗНАЧЕННЯ ОСОБЛИВО ЦІННИХ ДІЛЯНОК РІЧКИ З МЕТОЮ ЇХНЬОГО ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА ОХОРОНИ

МЕТОДИКА ВИЗНАЧЕННЯ ОСОБЛИВО ЦІННИХ ДІЛЯНОК РІЧКИ З МЕТОЮ ЇХНЬОГО ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА ОХОРОНИ

(як методологічна основа для Проєкту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів з метою збереження річок»)

Авторський колектив:

**Афанасьєв С.О, Зуб Л.М., Пилипович О.В., Данько К.Ю.,
Вусик О.В., Матус С.А., Петрович О.З.**

Підготовка та публікація цього видання була підтримана
Громадською спілкою «ВСЕСВІТНІЙ ФОНД ПРИРОДИ УКРАЇНА»

© WWF Україна, 2019
© Автори статей, 2019

ISBN

ЗМІСТ

ВСТУП	4
I. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ	6
II. ОЗНАЧЕННЯ «ОСОБЛИВО ЦІННИХ ДІЛЯНОК РІЧКИ» ТА ЗАБОРОНИ ВИДІВ ДІЯЛЬНОСТІ, ПОВ'ЯЗАНІ З НИМИ	7
III. КРИТЕРІЇ ВИЗНАЧЕННЯ «ОСОБЛИВО ЦІННИХ ДР»	9
IV. ПОРЯДОК ІДЕНТИФІКАЦІЇ «ОСОБЛИВО ЦІННИХ ДР»	11
ДОДАТОК 1.	12
ДЖЕРЕЛА	18
АВТОРИ	19

За оцінками фахівців, 40% усіх світових ресурсів стоку Землі вже торкнулася людська діяльність, а щорічне зростання безповоротного водовикористання складає близько 5 %. Унаслідок цього збільшився дефіцит води та погіршилась її якість. Аналогічна ситуація з водними ресурсами склалася і в Україні. З року в рік в Україні збільшується кількість річок з докорінно зміненим режимом. Разом із зміною гідрографії річкової мережі змінюється і рельєф прилеглих територій. Все це призводить до значних екологічних збитків, негативно позначається на умовах життя населення.

Щоб не допустити подальшої деградації річок, відтворити їхні ресурси, потрібно застосувати комплекс науково розроблених природоохоронних заходів, включно з виділенням окремої природоохоронної категорії, узаконення якої матиме на меті охорону та збереження особливо цінних річкових екосистем.

У світовій практиці щодо геосистем (ландшафтів, басейнів річок, акваторій морів тощо) з високим біологічним і культурним потенціалом, де не передбачається будь-яке втручання з боку людини, використовується термін «no go areas» — «недоторканні ділянки». Проголошення ділянки річкового русла як ділянки «no go areas» використовують задля збереження територій з критично важливою екосистемою та високою культурною та естетичною значущістю.

Для більшості країн Європейського Союзу недоторканні ділянки русел річок асоціюються з територіями Natura 2000, як наприклад, у Польщі [1].

Єдиною країною світу, що у своєму законодавстві значну увагу приділяє визначенню і охороні незайманих людиною річок, є США. Тут, ще 1968 р. було ухвалено Закон «Про дикі й мальовничі річки», спрямований на збереження водотоків, котрі не зазнали антропогенного втручання і збережені у первісному вигляді [2]. Згідно з даним Законом, річки, що потребують охорони, розподілено на три кате-

горії — дика, мальовнича і рекреаційна річки. Найціннішою серед цих категорій є визначення «дика річка», під яким розуміють водотоки з вільною течією, у басейні яких існує один або декілька природних цінних об'єктів. Дика річка — це спеціальна охоронна категорія, згідно із законодавством країни. На річках, віднесених до даної категорії, заборонено будівництво гребель, водоводів, водостоків, електростанцій, ліній електропередач, інших об'єктів, видобуток корисних копалин тощо. Туристам дозволяють відвідувати дику річку пішки, на конях і в човнах. 1968 р. Закон брав під охорону лише 8 річок, станом на 2012 р. Закон охороняв уже 200 річок у 39 штатах (0,4% всіх річок США). Нині під охорону взято понад 20 тис. км річкових долин, їхня загальна площа становить близько 4,4 млн га. Разом із Законом «Про дику природу» Закон «Про дикі й мальовничі річки» створив у США надійний юридичний захист ділянок дикої природи.

Підтримання річок у природному стані є однією з вимог діючої Водної рамкової директиви ЄС [18].

Основним законодавчим актом, що регламентує використання, охорону вод, державне управління і контроль у галузі використання й охорони вод та відтворення водних ресурсів, є Водний кодекс України, введений в дію Постановою Верховної Ради України від 6 червня 1995 року [4].

Згідно з цим Кодексом (Преамбула): «Усі води (водні об'єкти) на території України є національним надбанням народу України, однією з природних основ його економічного розвитку і соціального добробуту».

Згідно зі статтею 2 Водного кодексу України: «Завданням водного законодавства є регулювання правових відносин з метою забезпечення збереження, науково обґрунтованого, раціонального використання вод для потреб населення і галузей економіки, відтворення водних ресурсів, охорони вод від забруднен-

ня, засмічення та вичерпання, запобігання шкідливим діям вод та ліквідації їх наслідків, поліпшення стану водних об'єктів, а також охорони прав підприємств, установ, організацій і громадян на водокористування. Водні відносини в Україні регулюються цим Кодексом, Законом України «Про охорону навколишнього природного середовища» та іншими актами законодавства».

Крім Закону «Про охорону навколишнього природного середовища» [5], охорону водних об'єктів регламентують норми Закону України «Про природно-заповідний фонд України» [6], Земельного кодексу України [7], законів України щодо охорони біорізноманіття [8-14] та ратифікованих міжнародних законодавчих актів [15-17], насамперед Водної рамкової директиви [18]. Проте жоден із окреслених українських чинних законодавчих документів не розглядає річки чи їх ділянки як окремі природоохоронні одиниці.

У Водному кодексі лише визначено особливості користування малими річками: згідно зі статтею 80 Водного кодексу України: «З метою охорони водності малих річок забороняється:

- 1.** змінювати рельєф басейну річки;
- 2.** руйнувати русла пересихаючих річок, струмки та водотоки;
- 3.** випрямляти русла річок та поглиблювати їх дно нижче природного рівня або перекривати їх без улаштування водостоків, перепусків чи акведуків;
- 4.** зменшувати природний рослинний покрив і лісистість басейну річки;

5. розорювати заплавні землі та застосовувати на них засоби хімізації;

6. проводити осушні меліоративні роботи на заболочених ділянках та урочищах у верхів'ях річок;

7. надавати земельні ділянки у заплавах річок під будь-яке будівництво (крім гідротехнічних, гідрометричних та лінійних споруд), а також для садівництва та городництва;

8. здійснювати інші роботи, що можуть негативно вплинути чи впливають на водність річки і якість води в ній.

Водокористувачі та землекористувачі, землі яких знаходяться в басейні річки, забезпечують здійснення комплексних заходів щодо збереження водності річок та охорони їх від забруднення і засмічення».

Водночас, у Водному кодексі України немає обмежень стосовно середніх та великих річок.

Для попередження забруднення річки, знищення рослин і тварин, що оселяються на її берегах, а також для створення сприятливих умов її існування, з обох берегів річища, від витоків до гирла, на території долини встановлюються так звані прибережні захисні смуги (ПЗС) та водоохоронні зони (ВЗ). Ці ділянки є природоохоронними територіями, господарська діяльність на яких має певні обмеження і регулюється Водним кодексом України. Розміри цих територій та характер господарювання в них регламентуються статтями 87-89 Водного кодексу.

Отже виникає необхідність розробки підходів щодо виокремлення особливо цінних річкових ділянок та їх охорони.

I. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

1 Ця Методика розроблена відповідно до Водного кодексу України та Законів України «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про екологічну мережу України», «Про природно-заповідний фонд України», з урахування вимог Директиви 2000/60/ЄС Європейського Парламенту і Ради «Про встановлення рамок діяльності Співтовариства в галузі водної політики» від 23 жовтня 2000 року.

2 У цій Методиці терміни вживаються у такому значенні:

Масив поверхневих вод (МПВ) — поверхневий водний об'єкт або його частина, визначений згідно з Методикою визначення масивів поверхневих та підземних вод [19].

Річковий МПВ (РМПВ) — поверхневий водний об'єкт або його частина, визначений згідно з «Методикою визначення масивів поверхневих та підземних вод» в категорії «річки».

Екологічний стан масиву поверхневих вод — інтегрований показник якості масиву поверхневих вод, що визначається за біологічними, гідроморфологічними та фізико-хімічними показниками.

Ділянка річки (ДР) — РМПВ та його прибережна захисна смуга.

Відмінний екологічний стан — стан водного об'єкта, за якого відсутні (або спостерігаються в незначному обсязі) зміни природних показників (які могли б існувати за відсутності антропогенного втручання): значення біологічних показників відповідають значенням, характерним для масиву поверхневих вод у референційних умовах, мають тенденцію до дуже незначних змін; відсутні або виявлені дуже незначні антропогенні зміни значень гідроморфологічних, хімічних та фізико-хімічних показників порівняно з величинами, характерними для масиву поверхневих вод у референційних умовах.

Референційні умови — умови, що відображають стан навколишнього природного середовища за відсутності або мінімального антропогенного впливу [20].

Інші терміни та поняття вживано у значеннях, наведених у Водному кодексі України[4], положеннях Водної рамкової директиви [18] та Порядку розроблення плану управління річковим басейном, затвердженому постановою КМУ від 18 травня 2017 р. № 336 [20].

3 Ця Методика встановлює критерії та основні вимоги щодо порядку визначення належності РМПВ до «особливо цінних» і застосовується для запровадження заходів зі збереження ДР.

II. ОЗНАЧЕННЯ «ОСОБЛИВО ЦІННИХ ДІЛЯНОК РІЧКИ» ТА ЗАБОРОНИ ВИДІВ ДІЯЛЬНОСТІ, ПОВ'ЯЗАНІ З НИМИ

Насамперед, слід зазначити, що поняття «особливо цінні ділянки річки» як окрема правова категорія чинним законодавством не визначено.

Відповідно до статті 5 Закону України «Про екологічну мережу України» [12], до складових структурних елементів екомережі включають: території та об'єкти природно-заповідного фонду; землі водного фонду, водно-болотні угіддя, водоохоронні зони; інші природні території та об'єкти (ділянки степової рослинності, пасовища, сіножаті, луки, кам'яні розсипи, піски, солончаки, земельні ділянки, в межах яких є природні об'єкти, що мають особливу природну цінність); земельні ділянки, на яких зростають природні рослинні угруповання, занесені до Зеленої книги України; території, які є місцями перебування чи зростання видів тваринного і рослинного світу, занесених до Червоної книги України тощо.

Згідно з частиною першою статті 16 цього закону, перелік ключових територій екомережі включає території та об'єкти природно-заповідного фонду, водно-болотні угіддя міжнародного значення, інші території, у межах яких збереглися найбільш цінні природні комплекси.

Території та об'єкти екомережі підлягають державному обліку (ст. 21 Закону України «Про екологічну мережу України»). Такий облік є складовою частиною державного земельного кадастру, державних кадастрів інших природних ресурсів, територій та об'єктів природно-заповідного фонду, державної статистичної звітності і здійснюється в порядку, визначеному законом.

У Водному кодексі України має бути додано визначення «особливо цінні ділянки річок – водотоки (РМПВ) та прилеглі до них прибереж-

ні ділянки, що мають вільну течію та характеризуються відмінним/добрим екологічним станом».

Окрім цього, до особливо цінних ділянок річок слід віднести частини водних об'єктів у межах територій природно-заповідного фонду загальнодержавного значення, причому визначені як окрема охоронна категорія. У чинному законодавстві, зокрема у законі України «Про природно-заповідний фонд України», слід неодмінно визначити «особливо цінні ділянки річок» як окрему категорію територій та об'єктів ПЗФ, а також запровадити відповідальність, кримінальну та адміністративну, за порушення вимог щодо їх збереження.

Окрім зазначеного, вважаємо необхідним у Водному кодексі України передбачити окремою статтею вимоги щодо охорони та збереження особливо цінних ділянок русел річок. Зокрема, зазначити, що особливо цінні ділянки русел річок є національною природною спадщиною України.

Цією нормою також слід передбачити, що «З метою охорони та збереження особливо цінних ділянок річок, на цих територіях забороняються всі види рубок, включно санітарні, рубки формування і оздоровлення лісів або чагарників (крім догляду за лінійними об'єктами та вирубування окремих дерев під час гасіння пожежі), будівництво споруд, прокладання шляхів, лінійних та інших об'єктів транспорту і зв'язку, випасання худоби, промислова заготівля недеревинних лісових продуктів, проїзд транспортних засобів (крім доріг загального користування та служби державної охорони

природно-заповідного фонду).

Усі виділені особливо цінні ділянки річок зараховуються до категорії об'єктів природоохоронного, наукового, історико-культурного призначення, а також виділяються в особливі охоронні ділянки.

Наявність особливо цінних ділянок річок є підставою для оголошення відповідних територій і об'єктів природно-заповідного фонду України.

Визначення належності особливо цінних ділянок річок до об'єктів і територій природно-заповідного фонду України здійснюється за спеціальною методикою, яка розробляється і затверджується центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони навколишнього природного середовища.»

З метою охорони «особливо цінних ДР» забороняється будь-яке господарське втручання в систему, а саме:

- 1.** Змінювати рельєф прибережних захисних смуг та водоохоронних зон.
- 2.** Перекривати, руйнувати, випрямляти рус-

ла та поглиблювати їх дно нижче природного рівня.

- 3.** Будівництво будь-яких споруд.

- 4.** Забір води.

- 5.** Змінювати природний рослинний покрив і лісистість водозбору МПВ.

- 6.** Застосовувати засоби хімізації, «альголізації», випалювання, видобуток алювію та інших прямих впливів на ДР.

- 7.** Проводити зариблення та здійснювати інші заходи з аквакультури.

- 8.** Зупиняти та паркувати на ДР авто та водний транспорт, окрім спеціального.

- 9.** Проводити меліоративні роботи.

- 10.** Здійснювати вище за течією інші роботи, що можуть негативно вплинути чи впливають на водність річки і якість води в ній.

Під поняття «особливо цінних» підпадають РМПВ, що мають вільну течію, перебувають у відмінному або доброму екологічному стані та відповідають хоча б одному основному або двом додатковим критеріям (наведеним у розділі III).

III. КРИТЕРІЇ ВИЗНАЧЕННЯ «ОСОБЛИВО ЦІННИХ ДР»

Основними критеріями для виділення річкового масиву поверхневих вод і окремих ділянок річок для організації природно-заповідних територій та виділення їхніх функціональних зон, включно заповідної, є наступні:

ОСНОВНІ:

А) відмінний екологічний стан РМПВ та природних комплексів ДР;
Б) наявність видів, а також угруповань, що потребують охорони і збереження відповідно до національного законодавства.

ДОДАТКОВІ:

В) наявність у межах ДР або поблизу неї територій та об'єктів, що перебувають під охороною відповідно до національного законодавства або міжнародних зобов'язань України.
Г) наявність особливо цінних оселищ, що мають значення для підтримання біорізноманіття, у тому числі видів, що потребують охорони і збереження відповідно до міжнародних зобов'язань України.
Д) ДР, що мають соціальне (у т.ч. рекреаційне, ландшафтно-естетичне та історико-культурне) значення.

У разі визначення відповідності річкового масиву поверхневих вод або окремих ділянок річки одному основному або кільком додатковим запропонованим нижче критеріям, такий масив поверхневих вод доцільно розглядати як «особливо цінні РМПВ».

ПОЯСНЕННЯ ДО КРИТЕРІЇВ

Критерій А: РМПВ відображує референційний стан даного типу річки або має відмінний екологічний стан, визначений відповідно до Водного Кодексу України та Постанови КМУ № 758 (див. Додаток 1).

Критерій Б: постійна або періодична регулярна наявність у межах ДР:

- видів, занесених до Червоної книги України [24];
- угруповань рослин, що входять до «Зеленої книги України» [26];
- оселищ, що охороняються Смарагдовою мережею.

Критерій В: наявність у межах ДР або на її межі, територій, що перебувають під охороною відповідно до національного законодавства або міжнародних зобов'язань України:

- території та об'єкти природно-заповідного фонду державного чи місцевого рівня;
- водно-болотні угіддя міжнародного значення (Рамсарські угіддя);

Група критеріїв Г: Наявність особливо цінних оселищ, що мають значення для підтримання біорізноманіття, у тому числі видів, що потребують охорони і збереження відповідно до міжнародних зобов'язань України.

Критерій Г1. Ділянка підтримує існування популяцій видів рослин та/або тварин, важливих для підтримання біологічного різноманіття даного біогеографічного регіону.

Критерій Г2. Ділянка підтримує види рослин та/або тварин на критичних стадіях їхніх життєвих циклів (наявні місця репродуктивного відтворення, нагулу, сезонних скупчень, шляхи міграцій), або надає їм притулок у разі незадовільних умов.

Критерій Г3. Ділянка підтримує важливі пропорції чисельності популяцій місцевих підвидів, видів або родин риб або окремі стадії їхнього життєвого циклу.

Критерій Г4. В межах ДР постійно або періодично наявні:

- види, перелічені у Червоному списку МСОП (крім категорії LC) [22, 23];
- види, що охороняються Конвенцією про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування в Європі (Бернська конвенція) та Конвенцією про збереження мігруючих видів диких тварин (Боннська конвенція) [15, 16] та іншими відповідними міжнародними угодами та договорами, зобов'язання щодо яких чинні (Пташина та Оселищна Директиви ЄС [21]) або можуть виникнути у подальшому;
- регіонально рідкісних видів (обласного/місцевого Переліку видів рослин/тварин, що підлягають особливій охороні)[25], видів-реліктів та ендеміків.

Група критеріїв Д: ДР що мають соціальне (рекреаційне, ландшафтно-естетичне та історико-культурне) значення.

Критерій Д1. В межах ділянки існує один чи більше об'єктів історико-культурної спадщини.

Критерій Д2. Ділянка має високий естетичний потенціал, або має важливе соціокультурне, релігійне, етнографічне значення, включно для місцевого населення.

IV. ПОРЯДОК ІДЕНТИФІКАЦІЇ «ОСОБЛИВО ЦІННИХ ДР»

1 Роботи щодо визначення належності ділянок водотоків до «особливо цінних» ДР виконують у три етапи: камеральні роботи, польові дослідження, завершальний (аналітичний) етап.

2 На камеральному етапі обирають річкові ділянки, які потенційно відповідають критеріям означеним у розділі III, і підлягають подальшому обстеженню в натурі, на основі даних гідрологічних, гідрохімічних, гідробіологічних, іхтіологічних, ботанічних та зоологічних (включно загальних созологічних) обстежень; результатів аналізу наукової чи відомчої літератури, фондових матеріалів наукових установ, управлінських, архівних та інших матеріалів; інформації, отриманої від громадськості, місцевих мешканців тощо.

3 Польові дослідження проводять для перевірки ділянок щодо відповідності внесення їх до списку потенційних «особливо цінних» за відповідними критеріям (див. розділи III).

4 За результатами підсумкового аналізу роблять висновок про належність РМПВ до потенційно «особливо цінних».

5 Висновок про належність РМПВ та ДР до потенційно «особливо цінних» є підставою для створення (оголошення) території або об'єкту природно-заповідного фонду, елементу екомережі, віднесення земель до категорії природно-заповідного та іншого природоохоронного призначення і надання статусу особливо цінних земель та встановлення обмежень відповідно до законодавства.

ДОДАТОК 1.

Дескрипторами елементів якості, які використовуються для класифікації екологічного стану, є:

- Референційні гідроморфологічні умови річок (умови стану річкового русла, його берегів, заплави та умови стоку води в руслі та на заплаві) (**табл. 1**)
- Референційні біологічні умови (склад та розповсюдження водної флори, фауни донних безхребетних, склад, розповсюдження та вікова структура фауни риб) (**табл. 2**)

Як загальні референційні характеристики, можна виділити наступні: антропогенних змін немає або вони дуже незначні стосовно значень фізико-хімічних та гідроморфологічних елементів якості для РМПВ, порівняно з величинами, характерними для об'єкта в непорушеному стані. Значення біологічних елементів якості відповідають значенням, характерним для об'єкта у непорушеному стані та мають тенденцію до дуже незначних змін. Вони є типоспецифічними. Репрезентовані типові види та угруповання.

Таблиця 1. Показники референційних умов за гідро-морфологічними елементами якості

ПОКАЗНИК	ЗНАЧЕННЯ
ГІДРОЛОГІЧНИЙ РЕЖИМ	кількісні характеристики та динаміка потоку і наявність зв'язку з підземними водами відображають цілком або майже повністю не порушені умови
НЕПЕРЕРВНІСТЬ РІЧКИ	цілісність водотоку не порушена антропогенною діяльністю та дозволяє здійснювати міграцію водних організмів та транспортування наносів; у руслі річки вище за течією немає штучних споруд, які впливають на вільний рух водного потоку, наносів та міграцію біоти
МОРФОЛОГІЧНІ УМОВИ	конфігурація русла, коливання ширини та глибини, швидкість потоку, придонні умови, а також структура та стан прибережних зон повністю або майже повністю відповідають не порушеним умовам: ● немає наслідків будь-яких заходів з регулювання русла, перетворення його типу профілю; немає штучних споруд, які порушують природний характер русла; ● природний характер донних відкладів та брак штучних елементів дна; наявність руслових форм та не порушеність умов їх формування; наявність природної рослинності та великих решток дерев, характерних для географічної зони, в якій протікає річка; немає наслідків будь-яких заходів з регулювання русла, які можуть порушити природний характер процесів ерозії та акумуляції; ● немає будь-якого впливу на природний характер стоку та його мінливість, а також будь-якого забору води на господарські потреби
ГІДРОХІМІЧНІ УМОВИ	значення фізико-хімічних елементів повністю або майже повністю збігаються з не порушеними умовами; концентрації поживних речовин залишаються в межах норми, характерної для не порушених умов; рівні солоності, рН, баланс кисню, буферна ємність і температура не вказують на ознаки антропогенного впливу та залишаються в межах норми, характерної для не порушених умов; концентрації специфічних речовин-забруднювачів (синтетичних і несинтетичних) близькі до нуля або принаймні нижчі за межі виявлення за допомогою найбільш досконалих широко уживаних аналітичних методів
БЕРЕГ І ПРИБЕРЕЖНА ЗОНА	профіль берега та характер рослинності на ньому відповідають природним умовам, в яких протікає річка; немає будь-яких берегоукріплень чи берегозахисних споруд
ЗАПЛАВА	відповідність рослинного покриву заплави ДР природному; на заплаві відсутні наслідки землекористування; немає споруд, що перешкоджають виходу води на заплаву та розвитку горизонтальних (планових) деформацій русла

Таблиця 2. Показники референційних умов за біологічними елементами якості

ПОКАЗНИК	ЗНАЧЕННЯ
ЗАГАЛЬНІ	значення біологічних елементів якості є типоспецифічними і відповідають значенням, характерним для річки у непорушеному стані, та мають тенденцію до дуже незначних змін.
ФІТОПЛАНКТОН	таксономічний склад відповідає цілком або майже повністю непорушеним умовам; якісні та кількісні показники цілковито відповідають типоспецифічним фізико-хімічним умовам водотоку та не здатні суттєво змінити типоспецифічні умови прозорості води; «цвітіння» планктону відбувається з частотою та інтенсивністю, які відповідають типоспецифічним фізико-хімічним умовам.
МАКРОФІТИ ТА ФІТОБЕНТОС	таксономічний склад відповідає цілком або майже повністю непорушеним умовам. Немає помітних змін у середній розповсюдженості макрофітів та фітобентосу
ФАУНА ДОННИХ МАКРОБЕЗХРЕБЕТНИХ	таксономічний склад та розповсюдженість цілком або майже повністю відповідають непорушеним умовам. Співвідношення таксонів, чутливих та нечутливих до втручань, не виявляє ознак відмінності від непорушених рівнів. Рівень різноманітності таксонів безхребетних не виявляє ознак відмінності від непорушених рівнів.
ІХТІОФАУНА	склад і розповсюдженість видів цілковито або майже повністю відповідають непорушеним умовам. Представлено усі типоспецифічні види, чутливі до порушень стану середовища. Вікові структури популяцій риб вказують на невеликі ознаки антропогенного впливу та не виявляють перешкод у репродукції або розвитку будь-яких конкретних видів

Нижче наводимо мінімально достатній перелік гідробіологічних показників екологічного стану для РМПВ, який необхідно встановити під час польових досліджень та моніторингу екологічного стану/потенціалу МПВ (табл. 3).

Таблиця 3. Показники, що є необхідними для здійснення державного моніторингу МПВ

БІОЛОГІЧНІ ПОКАЗНИКИ	ПРИМІТКА
ФІТОПЛАНКТОН ● біомаса об'ємна ● біомаса за хлорофілом а ● кількість видів ● кількість родин тільки для великих і дуже великих річок на низовині	тільки для великих і дуже великих річок на низовині
МІКРОФІТОБЕНТОС (ДІАТОМОВІ) ● кількість видів ● кількість родин ● чисельність	
МАКРОФІТИ ● кількість видів ● кількість родин ● кількість поясів ● проективне покриття водного дзеркала ● частота трапляння чужорідних видів ● частка проективного покриття за рахунок чужорідних видів	
ДОННІ МАКРОБЕЗХРЕБЕТНІ ● кількість видів ● кількість індикаторних груп ● чисельність ● біомаса ● домінуючі види ● види, що підлягають особливій охороні ● види, що перебувають під загрозою зникнення ● інтенсивність дрифту в літню межінь * ● інвазійні види	
РИБИ ● кількість видів ● кількість видів, що підлягають особливій охороні ● частота прилову інвазійних видів ● розмірно-вікова та статева структура популяцій ● кількість молоді «на скаті»	

Майже всі із наведених в таблиці показників було включено до Додатків Порядку здійснення державного моніторингу вод, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 19 вересня 2018 р. № 758. Ми додатково рекомендуємо також дослідити «інтенсивність дрифту макробезхребетних» під час літньої межіні, яка ілюструє наявність взаємозв'язків окремих елементів річкової системи та континуальність річкових угруповань.

ДЖЕРЕЛА

1. <https://natura2000.gdos.gov.pl/kryteria-wyznaczania-obszarow>
2. http://natura2000.org.pl/e-szkolenia/e3-podstawy-prawne-tworzenia-i-funkcjonowania-sieci-natura-2000-2/streszczenie_e3/
3. <https://www.rivers.gov/documents/study-process.pdf>
4. **Водний кодекс України** <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/213/95-%D0%B2%D1%80>
5. **Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища»** [Ел. ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1264-12>
6. **Закон України «Про природно-заповідний фонд України»** [Ел. ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-12>
7. **Земельний кодекс України** [Ел. ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>
8. **Закон України «Про Червону книгу України»** [Ел. ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3055-14>
9. **Закону України «Про тваринний світ»** [Ел. ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2894-14>
10. **Закон України «Про рослинний світ»** [Ел. ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/591-14>
11. **Про затвердження Положення про Зелену книгу України.** Постанова Кабінету Міністрів України від 29 серпня 2002 р. № 1286 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1286-2002-%D0%BF>
12. **Закон України Про екологічну мережу України** [Ел. ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1864-15>
13. **Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо охорони пралісів згідно з Рамковою конвенцією про охорону та сталий розвиток Карпат»** [Ел. ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2063-19>
14. **Проект закону України «Про території Смарагдової мережі»** [Ел. ресурс]. – Режим доступу : <https://menr.gov.ua/news/32142.html>
15. **Конвенція про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування в Європі.** [Ел. ресурс]. – Режим доступу : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_032
16. **Конвенція про збереження мігруючих видів диких тварин.** [ел. Ресурс]. – режим доступу : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_136
17. **Конвенція про водно-болотні угіддя, що мають міжнародне значення, головним чином як середовище існування водоплавних птахів.** [ел. Ресурс]. – режим доступу : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_031
18. **Водна рамкова Директива** [ел. Ресурс]. – режим доступу : https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/994_962
19. **Про затвердження Методики віднесення масиву поверхневих вод до одного**

з класів екологічного та хімічного станів масиву поверхневих вод, а також віднесення штучного або істотно зміненого масиву поверхневих вод до одного з класів екологічного потенціалу штучного або істотно зміненого масиву поверхневих вод. Наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 14.01.2019 р. № 5 [Ел. ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/%20z0127-19>

20. Порядок розроблення плану управління річковим басейном. Постанова Кабінету Міністрів України від 18 травня 2017 р. № 336. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/336-2017-%D0%BF>

21. Оселищна концепція збереження біорізноманіття: базові документи Європейського Союзу. [Ел. ресурс]. – Режим доступу: file:///C:/Users/007/Downloads/hd_manual_eu_documents_1_.pdf

22. Красный список угрожаемых видов МСОП. Версия 2018-2. [Ел. ресурс]. – Режим доступу : <Http://www.iucnredlist.org>

23. Європейський червоний список. [Ел. ресурс]. – Режим доступу : <https://ec.europa.eu/environment/nature/conservation/species/redlist/>

24. Червона книга України. Рослинний світ / під заг. Ред. Я.П. Дідуха. Тваринний світ/ під заг. ред. І.А. Акімова. – Київ: Глобалконсалтинг, 2009. – 912 с.

25. Офіційні переліки регіонально рідкісних рослин адміністративних територій України / Укладачі: д-р. біол. наук, проф. Т.Л. Андрієнко, канд. біол. наук М.М. Перегрим. – Київ: Альтерпрес, 2012. – 148 с.

26. Зелена книга України / Під заг. ред. Я.П. Дідуха. Київ: Альтерпрес, 2009. – 448 с.

АВТОРИ:

АФАНАСЬЄВ Сергій Олександрович, член-кореспондент НАН України, доктор біологічних наук, директор Інституту гідробіології НАН України

ЗУБ Леся Миколаївна, кандидат біологічних наук, завідувач лабораторії охорони та відтворення біорізноманіття ДУ «Інститут еволюційної екології НАН України»

ВУСИК Олена Вікторівна, юрист, експерт з нормопроєктування

МАТУС Світлана Антонівна, координатор з питань екологічної політики WWF Україна

ДАНЬКО Костянтин Юрійович, кандидат географічних наук, в.о. завідувача лабораторії відділу системних гідрометеорологічних досліджень Українського гідрометеорологічного інституту ДСНС України та НАН України

ПИЛИПОВИЧ Ольга Василівна, кандидат географічних наук, доцент кафедри конструктивної географії і картографії Львівського національного університету імені Івана Франка. Член Басейнової ради Дністра

ПЕТРОВИЧ Олеся Зіновіївна, кандидат біологічних наук, головний спеціаліст відділу координації наукових досліджень, еколого-освітньої та рекреаційної діяльності Департаменту екомережі та природно-заповідного фонду Міністерства екології та природних ресурсів України

МЕТОДИКА ВИЗНАЧЕННЯ ОСОБЛИВО ЦІННИХ ДІЛЯНОК РІЧКИ З МЕТОЮ ЇХНЬОГО ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА ОХОРОНИ



Наша місія

Зупинити деградацію екосистем планети та побудувати майбутнє, в якому людина живе в гармонії з природою.

ukraine.panda.org